

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ

**ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ**

Հետազոտության թեման՝ Վեց տարեկանի
պատրաստվածությունը դպրոցին

Առարկան՝ Երևանի երաժշտական թիվ 13 հատուկ
դպրոց

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Ռուսազ լեզու

Ուսումնական հաստատություն՝ Աննա Հարոյան

Երևան 2023

Բովանդակություն

Ներածություն. . . . .
.....
..... 3

ԳԼՈՒԽ 1. ՎԵՑ ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՊԱՏՐԱՍՏՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿԱՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԸ

1. «Դպրոցական պատրաստակամություն» հասկացության ընդհանուր բնութագրերը. . . . .
.....
..... 5
2. Երեխաների ինտելեկտուալ պատրաստվածությունը դպրոցին. 9
3. Երեխայի հոգեբանական պատրաստվածությունը դպրոցին. 16

Եզրակացություն. . . . .
.....
23

Օգտագործված գրականության ցանկ. . . . .
..... 24

Ներածություն

Դպրոցական պատրաստության խնդիրը հոգեբանության և մանկավարժության ոլորտում ուսումնասիրվել է տարբեր ասպեկտներով: Միաժամանակ գրականության մեջ առանձնանում են պատրաստականության տարբեր տեսակներ (անձնական, ինտելեկտուալ, կամային, հուզական, ֆիզիկական, սոցիալական պատրաստվածություն և այլն):

«Արդյոք վեց-յոթ տարեկանում երեխային պետք է առաջին դասարան ուղարկել» հարցը միշտ եղել է և մնում է արդիական: Անհնար է միանշանակ պատասխանել այս հարցին, քանի որ անհրաժեշտ է հաշվի առնել մի քանի գործոններ, որոնք որոշում են երեխայի պատրաստականությունը կյանքի այդ կարևորագույն փուլին:

Այս **թեմայի ադիականությունը** կայանում է նրանում, որ մեր հասարակությունն իր զարգացման ներկա փուլում կանգնած է նախադպրոցական տարիքի երեխաների հետ կրթական աշխատանքն ավելի կատարելագործելու, նրանց դպրոց պատրաստելու խնդրի առաջ: Այս խնդիրը հաջողությամբ լուծելու համար հոգեբաններին և մանկավարժներին անհրաժեշտ է երեխայի մտավոր զարգացման մակարդակը որոշելու, նրա շեղումները ժամանակին ախտորոշելու և դրա հիման վրա ուղղիչ աշխատանքի ուղիներ նախանշելու կարողություն: Երեխաների հոգեկանի զարգացման մակարդակի ուսումնասիրությունը հիմք է հանդիսանում կրթական և դաստիարակչական աշխատանքների կազմակերպման և դրանց բովանդակության արդյունավետության գնահատման համար:

Այս աշխատանքի նպատակն է՝ ուսումնասիրել ուսումնասիրվող խնդրի վերաբերյալ հոգեբանական և գիտամանկավարժական գրականությունը և պատկերացում կազմել վեց տարեկան երեխաների դպրոցական պատրաստվածության վերաբերյալ:

Ստորև առաջ քաշված նպատակին հասնելու համար առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները՝

1. բնութագրել «Դպրոցական պատրաստականություն» հասկացությունը;
2. ուսումնասիրել 6 տարեկան երեխաների ինտելեկտուալ պատրաստվածությունը դպրոցին;
3. բացահայտել 6 տարեկան երեխաների հոգեբանական պատրաստվածությունը դպրոցին:

ԳԼՈՒԽ 1. ՎԵՑ ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՊԱՏՐԱՍՏՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿԱՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԸ

1. «Դպրոցական պատրաստականություն» հասկացության ընդհանուր բնութագրերը

Երեխայի անհատականության զարգացման, վերապատրաստման արդյունավետության բարձրացման և մասնագիտական բարենպաստ զարգացման խնդիրների հաջող լուծումը մեծապես պայմանավորված է նրանով, թե որքանով է ճիշտ հաշվի առնվում երեխաների պատրաստականության մակարդակը դպրոցին: Ժամանակակից մանկավարժության և հոգեբանության մեջ դեռևս չկա «պատրաստականություն» կամ «դպրոցական հասունություն» հասկացության միասնական և հստակ սահմանում:

Մուխինա Վ. Ս.-ն պնդում է, որ դպրոցական պատրաստականությունը սովորելու անհրաժեշտության ցանկությունն ու գիտակցումն է, որն առաջանում է երեխայի սոցիալական հասունացման, նրա մեջ ներքին հակասությունների ի հայտ գալու, ուսումնական գործունեության շարժառիթների սահմանման արդյունքում [1, էջ 49]:

Անաստասի Ա.-ն դպրոցական հասունության հայեցակարգը մեկնաբանում է որպես դպրոցական ծրագրի յուրացման օպտիմալ մակարդակի համար անհրաժեշտ հմտությունների, գիտելիքների, կարողությունների, մոտիվացիայի և վարքային այլ բնութագրերի յուրացում [2, էջ 112]:

Բոժովիչ Լ. Ի.-ն ցույց է տալիս, որ դպրոցում սովորելու պատրաստակամությունը բաղկացած է մտավոր գործունեության զարգացման որոշակի մակարդակից, ճանաչողական հետաքրքրություններից, սեփական ճանաչողական գործունեության կամայական կարգավորման և աշակերտի սոցիալական դիրքի պատրաստակամությունից [3, էջ 69]:

Ըստ Ե. Ի. Ռոգովի, դպրոցական հասունության ուսումնասիրության կարևոր ասպեկտը դպրոցում սովորելու հոգեբանական պատրաստվածության խնդրի ուսումնասիրությունն է: Նա առանձնացնում է հոգեբանական պատրաստվածության երկու ասպեկտ՝ անձնական (մոտիվացիոն) և ինտելեկտուալ պատրաստակամություն դպրոցի համար: Երկու ասպեկտներն էլ կարևոր են թե՛ երեխայի կրթական գործունեության հաջող ընթացքի և թե՛ նոր պայմաններին նրա արագ հարմարվելու, հարաբերությունների նոր համակարգ անցավ մուտք գործելու համար [4, էջ 44]:

Այսպիսով, ավանդաբար կան դպրոցական հասունության երեք ասպեկտներ՝ ինտելեկտուալ, զգացմունքային և սոցիալական: Ինտելեկտուալ հասունությունը հասկացվում է որպես տարբերակված ընկալում (ընկալման հասունություն), ներառյալ ուշադրության կենտրոնացում; վերլուծական մտածողություն, որն արտահայտվում է երևույթների միջև հիմնական կապերը ըմբռնելու ունակությամբ; տրամաբանական մտապահման հնարավորությունը; նախշը վերարտադրելու ունակությունը, ինչպես նաև ձեռքի նուրբ շարժումների զարգացումը և զգայական շարժողական համակարգումը: Կարելի է ասել, որ այսպես հասկացված ինտելեկտուալ հասունությունը մեծապես արտացոլում է ուղեղի կառուցվածքների ֆունկցիոնալ հասունացումը:

Զգացմունքային հասունությունը հիմնականում հասկացվում է որպես իմպուլսիվ ռեակցիաների նվազում և երկար ժամանակ ոչ այնքան գրավիչ առաջադրանք կատարելու կարողություն:

Սոցիալական հասունությունը ներառում է հասակակիցների հետ հաղորդակցվելու երեխայի անհրաժեշտությունը և նրանց վարքագիծը մանկական

խմբերի օրենքներին ստորադասելու ունակությունը, ինչպես նաև դպրոցական իրավիճակում աշակերտի դեր խաղալու կարողությունը [5, էջ 27]:

Իմ կարծիքով «դպրոցին պատրաստվածություն» հասկացության ամենամբողջական բացատրությունը տրված է Լ. Ա. Վենգերի սահմանման մեջ, որով նա հասկանում է գիտելիքների և հմտությունների որոշակի շարք, որում պետք է ներկա լինեն բոլոր մյուս տարրերը, թեև դրանց զարգացումը կարող է տարբեր լինել: Այս լրակազմի բաղադրիչներն են, առաջին հերթին, մոտիվացիան, անձնական պատրաստվածությունը, որն իր մեջ ներառում է «աշակերտի ներքին դիրքը», կամային և ինտելեկտուալ պատրաստվածությունը [6, էջ 19]:

Եկեք ավելի մանրամասն անդրադառնանք «դպրոցին ինտելեկտուալ պատրաստակամություն» հասկացությանը:

Յա. Լ. Կոլոմինսկին և Պանկո Ե. Ա. -ն նշում են, որ երկար ժամանակ երեխայի մտավոր զարգացման մակարդակը դատվում էր նրա մոտ բացահայտված գիտելիքների քանակով, նրա «մտավոր գույքագրման» ծավալով, որը բացահայտվում է բառապաշարում: Նույնիսկ հիմա որոշ ծնողներ (և երբեմն ուսուցիչներ) կարծում են, որ որքան շատ բառեր իմանա երեխան, այնքան զարգացած է: Սա լիովին ճիշտ չէ: Այժմ երեխաները բառացիորեն լողանում են տեղեկատվական հոսքի մեջ՝ սպունգի պես կլանելով նոր բառեր ու արտահայտություններ: Նրանց բառապաշարը կտրուկ ավելանում է, բայց դա չի նշանակում, որ մտածողությունը զարգանում է նույն տեմպերով [7, էջ 9-10]:

Վեցամյա երեխային անհրաժեշտ է որոշակի հայացք, կոնկրետ գիտելիքների պաշար կենդանի և անշունչ բնության, մարդկանց, սոցիալական կյանքի մասին՝ որպես հիմք այն բանի, ինչ նա հետագայում կտիրապետի դպրոցում: Այնուամենայնիվ, բառապաշարը, հատուկ հմտություններն ու կարողությունները չեն հանդիսանում երեխայի ինտելեկտուալ պատրաստվածության միակ չափանիշը դպրոցին:

Առկա ծրագրերը, դրանց յուրացումը երեխայից կպահանջի համեմատել, վերլուծել, ընդհանրացնել, ինքնուրույն եզրակացություններ անել, այսինքն՝ բավականաչափ զարգացած ճանաչողական գործընթացներ:

Այսպիսով, ինտելեկտուալ պատրաստվածությունը ենթադրում է, որ երեխան ունի հայացք, կոնկրետ գիտելիքների պաշար: Երեխան պետք է ունենա համակարգված և մասնատված ընկալում, ուսումնասիրվող նյութի նկատմամբ տեսական վերաբերմունքի տարրեր, մտածողության ընդհանրացված ձևեր և հիմնական տրամաբանական գործողություններ, իմաստային անգիր: Ինտելեկտուալ պատրաստվածությունը ենթադրում է նաև երեխայի նախնական հմտությունների ձևավորում կրթական գործունեության ոլորտում, մասնավորապես՝ ուսումնական առաջադրանքն առանձնացնելու և այն գործունեության ինքնուրույն նպատակի վերածելու կարողություն:

Դավիդով Վ. Վ.-ն կարծում է, որ երեխան պետք է տիրապետի մտավոր գործողություններին, կարողանա ընդհանրացնել և տարբերակել իրեն շրջապատող աշխարհի առարկաներն ու երևույթները, կարողանա պլանավորել իր գործունեությունը և ցուցաբերել ինքնատիրապետում: Միննույն ժամանակ կարևոր են ուսման նկատմամբ դրական վերաբերմունքը, վարքագիծը ինքնակարգավորելու կարողությունը և դրսևորված առաջադրանքների կատարման կամային ուժի դրսևորումը [8, էջ 164]:

Երեխայի ինտելեկտուալ պատրաստականությունն ուսումնասիրելիս շեշտը դրվում է ոչ թե երեխայի ձեռք բերած գիտելիքների քանակի վրա, թեև դա նույնպես կարևոր գործոն է, այլ ինտելեկտուալ գործընթացների զարգացման մակարդակի վրա: Այսինքն՝ երեխան պետք է կարողանա ընդգծել էականը շրջապատող իրականության մեջ, կարողանա համեմատել դրանք, տեսնել նմանությունը և տարբերությունը, նա պետք է սովորի տրամաբանել, գտնել երևույթների պատճառները, եզրակացություններ անել [9, էջ 210]:

Ռաշչիկովինա Է. Ն.-ն բացահայտում է ինտելեկտուալ պատրաստվածության հետևյալ ցուցանիշները՝

- Պատկերավոր բաղադրիչ

1. օբյեկտի տարբեր հատկություններ, նշաններ ընկալելու ունակություն;
  2. տեսողական հիշողություն փոխաբերական հիմունքներով;
  3. առարկայի (ֆենոմենի) մասին առկա պատկերացումներն ընդհանրացնելու ունակություն;
  4. անալոգիայի, համեմատության, սինթեզի մտավոր գործողությունների զարգացում;
  5. էվրիստիկ մտածողություն:
- Խոսքային բաղադրիչ
    1. առարկաների տարբեր հատկությունները թվարկելու, դրանցից էականները առանձնացնելու ունակություն;
    2. լսողական հիշողություն՝ հիմնված խոսքի վրա;
    3. շատ առանձին հասկացություններ ընդհանրացնելու ունակություն՝ օգտագործելով ծանոթ կամ ինքնուրույն ընտրված տերմիններ;
    4. դասակարգման, վերլուծության մտավոր գործողությունների զարգացում;
    5. քննադատական մտածողություն [10, էջ 8]:

Դպրոցական պատրաստվածությունը բազմաբաղադրիչ կրթություն է, որը պահանջում է բարդ հոգեբանական և մանկավարժական հետազոտություն:

Դպրոցին ինտելեկտուալ պատրաստակամությունը կապված է մտքի գործընթացների զարգացման հետ՝ ընդհանրացնելու, առարկաները համեմատելու, դրանք դասակարգելու, էական հատկանիշներն ընդգծելու և եզրակացություններ անելու ունակությամբ: Երեխան պետք է ունենա գաղափարների որոշակի լայնություն, ներառյալ փոխաբերական և տարածական, համապատասխան խոսքի զարգացում, ճանաչողական գործունեություն:

2. Երեխաների ինտելեկտուալ պատրաստվածությունը դպրոցին

Երեխայի ինտելեկտուալ պատրաստակամությունը դպրոցին կայանում է որոշակի հայացքի, հատուկ գիտելիքների պաշարի մեջ, հիմնական օրինաչափությունները հասկանալու մեջ:

Պետք է զարգացնել հետաքրքրասիրությունը, զգայական զարգացման նոր, բավականաչափ բարձր մակարդակ սովորելու ցանկությունը, ինչպես նաև փոխաբերական ներկայացումները, հիշողությունը, խոսքը, մտածողությունը, երևակայությունը, այսինքն՝ բոլոր մտավոր գործընթացները:

6-7 տարեկանում երեխան պետք է իմանա իր հասցեն, քաղաքի անունը, որտեղ ապրում է, իր հարազատների և ընկերների անունները, լավ տեղյակ լինի տարվա եղանակներին, դրանց հաջորդականությանը և հիմնական հատկանիշներին, իմանա շաբաթվա օրերը, ամիսները, պետք է կարողանա առանձնացնել ծառերի, ծաղիկների, կենդանիների հիմնական տեսակները, նա պետք է նավարկի ժամանակի, տարածության և անմիջական սոցիալական միջավայրում:

Դիտարկելով բնությունը, շրջապատող կյանքի իրադարձությունները՝ երեխաները սովորում են գտնել տարածական-ժամանակային և պատճառահետևանքային կապեր, ընդհանրացնել, եզրակացություններ անել:

Երեխան պետք է՝ [5]

1. Իմանա իր ընտանիքի, կյանքի մասին:
2. Ունենա իրեն շրջապատող աշխարհի մասին տեղեկատվության պաշար, կարողանաք օգտագործել այն:
3. Կարողանա արտահայտել սեփական կարծիքը, եզրակացություններ անել:

Նախադպրոցական տարիքի երեխաների համար դա հիմնականում տեղի է ունենում ինքնաբերաբար, փորձից, և մեծահասակները հաճախ կարծում են, որ այստեղ հատուկ վերապատրաստում չի պահանջվում: Բայց դա այդպես չէ: Նույնիսկ մեծ քանակությամբ տեղեկատվության դեպքում երեխայի գիտելիքները չեն ներառում աշխարհի ընդհանուր պատկերը, դրանք ցրված են և հաճախ մակերեսային: Ինչ-որ իրադարձության իմաստը ներառելով՝ գիտելիքը կարող է ամրագրվել և երեխայի

համար մնալ միակ ճշմարիտը: Այսպիսով, երեխային շրջապատող աշխարհի մասին գիտելիքների պաշարը պետք է ձևավորվի համակարգում և մեծահասակի ղեկավարությամբ:

Չնայած 6 տարեկան երեխաներին հասանելի են մտածողության տրամաբանական ձևերը, սակայն դրանք բնորոշ չեն նրանց: Նրանց մտածողությունը հիմնականում փոխաբերական է՝ հիմնված առարկաների հետ իրական գործողությունների վրա և դրանք փոխարինելով գծապատկերներով, գծագրերով, մոդելներով:

Դպրոցին ինտելեկտուալ պատրաստվածությունը ենթադրում է նաև երեխայի մոտ որոշակի հմտությունների ձևավորում: Օրինակ՝ ուսումնական առաջադրանքն ընդգծելու ունակությունը: Սա պահանջում է, որ երեխան կարողանա զարմանալ և փնտրել իր նկատած առարկաների նմանությունների ու տարբերությունների, դրանց նոր հատկությունների պատճառները:

Երեխան պետք է՝ [5]

1. Կարողանա ընկալել տեղեկատվությունն ու դրա վերաբերյալ հարցեր տալ;
2. Կարողանա ընդունել դիտարկման նպատակը և իրականացնել այն;
3. Կարողանա համակարգել և դասակարգել առարկաների և երևույթների նշանները:

Երեխային դպրոցին ինտելեկտուալ պատրաստելու համար մեծահասակները պետք է զարգացնեն ճանաչողական կարիքները, ապահովեն մտավոր գործունեության բավարար մակարդակ, առաջարկեն համապատասխան առաջադրանքներ և ապահովեն շրջակա միջավայրի մասին գիտելիքների անհրաժեշտ համակարգ:

Ծնողները հաճախ շատ են խոսում երեխաների համար հաճախ անհասանելի այլ բաների մասին: Եվ արդյունքում երեխաները կարծում են, որ ամեն ինչ գիտեն: Իրականում երեխաները հստակ պատկերացումներ չունեն այն բաների մասին, որոնց մասին խոսում են: Երեխաները ոչ միայն պետք է իմանան, այլև կարողանան

կիրառել այդ գիտելիքները, տարրական կապ հաստատել պատճառի և հետևանքի միջև:

Զգայական զարգացման ընթացքում երեխաները պետք է տիրապետեն առարկաների հետազոտման չափանիշներին և մեթոդներին: Դա չանելը հանգեցնում է ուսման ձախողման:

Նախադպրոցական տարիքում երեխան պետք է զարգացնի խոսքի առողջ մշակույթ: Սա ներառում է ձայնային արտասանություն և խոսքի հուզական մշակույթ: Հնչյունաբանական լսողությունը պետք է զարգացնել, հակառակ դեպքում երեխան արտասանությունը սխալ կզարգանա, գրագիտության մեջ սխալներ տեղի կունենան: Անարտահայտիչ խոսքը հանգեցնում է կետադրական նշանների վատ սովորելու, երեխան լավ չի կարդա պոեզիա:

Երեխան պետք է կարողանա սահուն խոսել: Նա պետք է հստակ արտահայտի իր մտքերը, համահունչ փոխանցի այն, ինչ լսել է, այն, ինչ հանդիպել է զբոսանքի, տոնի ժամանակ: Երեխան պետք է կարողանա պատմվածքում կարեւորել գլխավորը, փոխանցել պատմությունը ըստ որոշակի պլանի:

Կարևոր է, որ երեխան ցանկանում է նոր բաներ սովորել: Պետք է հետաքրքրություն զարգացնել նոր փաստերի, կյանքի երևույթների նկատմամբ:

Բոլոր մտավոր գործընթացները պետք է բավականաչափ զարգացած լինեն: Երեխան պետք է կարողանա կենտրոնանալ տարբեր աշխատանքի վրա (օրինակ՝ նամակի տարբեր գրել):

Ընկալման, հիշողության, մտածողության զարգացումը թույլ է տալիս երեխային համակարգված դիտարկել ուսումնասիրվող առարկաները և երևույթները, թույլ է տալիս առանձնացնել առարկաների և երևույթների էական հատկանիշները, տրամաբանել և եզրակացություններ անել [16]:

Դպրոցականին ինտելեկտուալ պատրաստվածությունը մեր կողմից դիտվում է որպես երեխայի մտածողության ներքին կազմակերպման համապատասխան մակարդակ, որն ապահովում է անցումը ուսումնական գործունեության: Սա

ենթադրում է երեխայի զարգացած կարողություն՝ ներթափանցելու առարկաների և երևույթների էության մեջ, տիրապետելու մտավոր գործողություններին՝ վերլուծություն և սինթեզ, համեմատություն և ընդհանրացում, դասակարգման հմտություններ և այլն հակասություններ, ինչը կարևոր դեր է խաղում գիտական հասկացությունների համակարգի յուրացման գործում և դպրոցում գործնական խնդիրների լուծման ընդհանրացված մեթոդներ:

Մենք ելնում ենք նրանից, որ մարդու մտածողությունը գործում է երեք հիմնական սկզբունքների համաձայն՝ բնական համապատասխանություն, մշակութային համապատասխանություն և փոխլրացում: Բնությանը համապատասխանության սկզբունքը համապատասխանում է մարդու «առաջին էությանը» (որում գերակշռում են պատկերացումները, մտորումները, իռացիոնալությունը, ինտուիցիան), թույլ է տալիս հաշվի առնել, որ մտածողության գործընթացը ենթարկվում է բնության օրենքներին, դրսևորվում է. նրա ակտիվ ստեղծագործական բնույթը, որի նպատակն է խորը գիտելիքներ ձեռք բերել ոչ միայն օբյեկտիվ իրականության օրենքների, այլև բուն մտածողության ծագման, փոփոխության և զարգացման օրենքների մասին:

Երեխաների մտածողության բնական բնույթը հիմնականում որոշվում է աշխարհի ամբողջական հուզական-զգայական ճանաչողության գերակշռությամբ, հուզական պատկերների միջոցով իրականությունն արտացոլելու հատուկ ձևով (Լ.Ս. Վիգոտսկի, Ա.Վ. Ջապորոժեց, Կ.Կ. Պլատոնով, Գ.Խ. Շինգարով և այլն):

Երեխաների մտածողության բնության բնույթի առանձնահատկությունները հուշում են անալոգիաների կարևորությունը, որոնք հիմնված են իրականության տարբեր երևույթների նմանության գաղափարի վրա, այն, ինչ հայտնի է քիչ հայտնի երևույթներին փոխանցելու ունակության վրա:

Մշակութային համապատասխանության սկզբունքը համապատասխանում է մարդու «երկրորդ բնույթին», որը որոշում է գործունեության և վարքի ընդհանուր ուղղությունը՝ հաշվի առնելով սեփական և նախորդ սերունդների կուտակած սոցիալական փորձը: Ըստ մշակութային-պատմական տեսության Լ.Ս. Վիգոտսկին, Ա.Ն. Լեոնտև, Դ.Բ. Էլկոնինսան և մյուսները, երեխան իր զարգացման գործընթացում

ակտիվորեն ներթափանցում է մարդկային հարաբերությունների շրջապատող աշխարհ՝ յուրացնելով մարդկանց սոցիալական գործառույթները, մշակված վարքի նորմերն ու կանոնները, որոնք արտացոլվում են երեխայի մտածողության մեջ, ազդում նրա կողմնորոշման վրա, որոշակի մշակույթի համատեքստում, ներառյալ նրա ստեղծագործության մեջ մշակութային համապատասխանության սկզբունքը:

Կոմպլեմենտարության սկզբունքի համաձայն՝ բնական և մշակութային սկզբունքների փոխազդեցությունը հանգեցնում է նրանց համեմատաբար կայուն ասիմետրիկ ներդաշնակությանը երեխայի մտածողության մեջ՝ բնական, հուզական-զգայական, ինտուիտիվ-փոխաբերական սկզբունքների գերակայությամբ:

Վերլուծելով նախադպրոցական տարիքի երեխայի մտածողության բնույթը, անհրաժեշտ է կանգ առնել դրա ձևերի առանձնահատկությունների վրա: Ավանդաբար, նախադպրոցական տարիքի երեխաների մտածողության ձևերը առանձնանում են գործունեության հիմնական տեսակների համատեքստում՝ տեսողական-արդյունավետ, տեսողական-փոխաբերական, տրամաբանական (Ա.Վ. Զապորոժեց, Ա.Ա. Լյուբլինսկայա, Գ.Ի. Մենչինսկայա և այլն):

Երեխայի տեսողական-արդյունավետ մտածողությունը (Ս.Լ. Նովոսելովա, Ն.Ն. Պոդոյակով) բնութագրվում է որպես գործնական մտածողության տեսակ, որի հիմնական առանձնահատկությունը մտքի գործընթացների անքակտելի կապն է գործնական գործողությունների հետ: Նախադպրոցական երեխայի տեսողական-փոխաբերական մտածողությունը պատկերների հետ ներքին գործողությունների արդյունքում հոգեկան խնդիրների լուծումն է (Լ.Ա. Վենգեր, Ա.Վ. Զապորոժեց, Ա.Ա. Լյուբլինսկայա): Նախադպրոցական տարիքի երեխայի տրամաբանական մտածողությունը ավանդաբար նույնացվում է խոսքի, բանավոր հետ, սակայն այս մոտեցման միակողմանիությունն ապացուցված է Լ.Ա. Վենգերը, Լ.Լ. Գուրովա, Ի.Ս. Յակիմանսկայա և այլք: Իրոք, երեխայի տրամաբանությունը, տրամաբանական մտածողության բոլոր ձևերը (հասկացություններ, դատողություններ, եզրակացություններ) ունեն փոխաբերական հիմք:

Դպրոցականին ինտելեկտուալ պատրաստակամության ցուցիչների մշակմամբ մենք հիմնված էինք մտքի գործընթացի ամբողջականության, մտածողության

փոխաբերական և բանավոր բաղադրիչների միասնության վրա (Ռ. Արնհեյմ, Լ.Մ. Վեկեր, Լ.Ա. Վենգեր և այլն), ինչպես նաև մտածողության վերը նշված սկզբունքները: Բացի այդ, մենք հաշվի ենք առել Ն.Ն. Պոդոյակովան երեխաների մտածողության ինքնազարգացման մասին. Իմացական ոլորտի նրա մոդելը ներառում է երկու բևեռ՝ մի կողմից՝ կոնցեպտուալ տիպի կայուն, հստակ, կայուն իմացություն, մյուսում՝ դառնալու գործընթացում գտնվող ճկուն, շարժուն մտավոր կազմավորումներ: Երեխաների մտածողության ինքնազարգացումը տեղի է ունենում, երբ մտածողության յուրաքանչյուր քայլ, մի կողմից, ինչ-որ բան պարզաբանում է, ձևավորում է նոր կայուն հստակ գիտելիքներ, մյուս կողմից՝ հստակ գիտելիքները հիմք են հանդիսանում նոր, ցրված, «մութ գիտելիքի» առաջացման համար, աջ կիսագնդային, ինտուիտիվ պատկերներ, որոնք արտացոլում են ճանաչելի օբյեկտի քիչ հայտնի կողմերը:

Երեխայի դպրոցին ինտելեկտուալ պատրաստվածության զարգացման ցուցանիշների մշակման նման մոտեցումը առաջին հերթին օգնում է խուսափել երեխայի ինտելեկտուալ կարողությունների գնահատման միակողմանի կողմնակալությունից: Երկրորդ, չափանիշների նման համադրությունը հնարավորություն է տալիս հաշվի առնել նախադպրոցական տարիքի երեխաների մտածողության առանձնահատկությունները և, հետևաբար, նախադպրոցական մանկության բնորոշ արժեքը:

Երեխաների դպրոցական ինտելեկտուալ պատրաստվածության զարգացման գործընթացում անհրաժեշտ է նկատի ունենալ հետևյալ մեթոդաբանական դրույթները՝ [5]

- հաշվի առնելով նախադպրոցական տարիքի երեխաների մտածողության բոլոր ձևերի ամբողջականությունը, ասիմետրիկ ներդաշնակությունը ճանաչողության լիարժեք գործընթացի կազմակերպման գործում: Հասկանալով ինքնաշարժման, երեխայի ինքնազարգացման տեսակետից: Սա պահանջում է ուսուցչի ուշադրությունը ոչ միայն նյութի բովանդակությանը, այլև երեխաների

ճանաչողական գործունեության կազմակերպման հասկացությունների, մեթոդների և ձևերի մշակման գործընթացին;

- Էության (հայեցակարգի) ճանաչման գործընթացն ունի երկու ասպեկտ՝ տրամաբանական-դիսկուրսիվ՝ գիտակցված, բանավոր ձև ունեցող, ինչպես նաև ինտուիտիվ-իռացիոնալ՝ կապված ենթադրությունների, պատկերացումների հետ՝ հիմնված փոխաբերական մտածողության գործընթացների վրա: Այս առումով հայեցակարգը «օբյեկտի կամ առարկայի էության գիտակցման և ինտուիտիվ զգացողության գործընթացն ու արդյունքն է, որը կապված է հուզական փորձառությունների հետ»;
- հայեցակարգն ունի բովանդակային արդյունքային և ընթացակարգային կողմ, որն արտացոլվում է այնպիսի հատկանիշներով, ինչպիսիք են ընդհանրացումը, անշրջելիությունը, կրճատումը, փուլ առ փուլ, համակարգվածությունը, ռեֆլեքսիվությունը: Հայեցակարգի այս հատկությունները առանձնահատուկ առանձնահատկություններ ունեն նախադարձականների մտածողության մեջ, որոնք կապված են նրանց մեջ փոխաբերական և հուզական բաղադրիչների գերակայության հետջ:
- հաշվի առնելով երեխայի հուզական վերաբերմունքը ուսումնասիրվող նյութի նկատմամբ, ինչը ստեղծում է մի տեսակ գերիշխող մտածողություն, որն աջակցում է հետաքրքրասիրությանը և հետաքրքրությանը ճանաչողության գործընթացում: Կոգնիտիվ հետաքրքրության կարևոր դրսևորում են երեխաների հարցերը, որոնք գործում են որպես ըմբռնման գործընթացի շարժիչ ուժեր: Ուստի ուսուցչի կողմից հարցերի արդարացված և ճիշտ ձևակերպումը, երեխայի միտքը պատասխանների ինքնուրույն որոնման ուղղորդումը, այնքան նշանակալի է:
- դարձողականին ինտելեկտուալ պատրաստակամության զարգացման մեթոդները հիմնված են երեխայի գործունեության մեջ պատկերի, խոսքի և գործողությունների միասնության վրա՝ օգտագործելով նշան-խորհրդանշական միջոցներ՝ որպես մտածողության փոխաբերական և

բանավոր բաղադրիչների միջև կապ: Սա պետք է ներառի տարբեր տեսակի գործողություններ՝ հիմնված երեխայի առաջատար գործունեության և ստեղծագործության վրա;

- վարքակերպի ինտելեկտուալ պատրաստակամությունը ներառում է երեխայի ճանաչողական գործունեության ուղիների մշակում: Այստեղ կարևոր է հաշվի առնել ճանաչողության փուլերը, փուլերը: Նախադպրոցական տարիքի երեխաների հասկացությունների զարգացման հաջորդականությունը կամ փուլերը կարող են տարբեր լինել: Դա կախված է ուսումնասիրված նյութի բովանդակությունից, երեխայի անհատական հատկանիշներից, հայեցակարգի յուրացման մակարդակից:

3. Երեխայի հոգեբանական պատրաստվածությունը դպրոցին

Նախադպրոցական մանկության ընթացքում մտավոր զարգացման կարևորագույն բաղադրիչներից է երեխայի հոգեբանական պատրաստվածությունը դպրոցին: Երեխաներին դպրոց պատրաստելը բազմակողմանի խնդիր է, որն ընդգրկում է երեխայի կյանքի բոլոր ոլորտները:

Դպրոցին հոգեբանական պատրաստվածության ներքո հասկացվում է երեխայի մտավոր զարգացման անհրաժեշտ և բավարար մակարդակը հասակակիցների խմբում սովորելու պայմաններում դպրոցական ծրագրի յուրացման համար [1; էջ 495]: Կուլագինա Ի. Յու.-ն առանձնացնում է հոգեբանական պատրաստվածության երկու ասպեկտ՝ անձնական (մոտիվացիոն) և ինտելեկտուալ պատրաստվածությունը դպրոցի համար, որոնք դրսևորվում են մոտիվացիոն, կամավոր, ինտելեկտուալ և խոսքի ոլորտների զարգացման մեջ [6; էջ 132]: Երկու ասպեկտներն էլ կարևոր են երեխայի կրթական գործունեության հաջող ընթացքի, ինչպես նաև նոր պայմաններին արագ հարմարվելու, հարաբերությունների նոր համակարգ անցավ մուտք գործելու համար:

Տեսական աշխատանքներում Լ. Ի. Բոժովիչը հիմնական շեշտը դրել է երեխայի անհատականության ձևավորման գործում մոտիվացիոն ոլորտի կարևորության վրա: Հոգեբանական պատրաստակամությունը դպրոցի համար

դիտարկվել է նույն դիրքերից, այսինքն՝ մոտիվացիոն պլանը ճանաչվել է ամենակարելուորը: Առանձնացվել են սովորելու շարժառիթների երկու խումբ՝

- սովորելու լայն սոցիալական դրդապատճառներ կամ դրդապատճառներ, որոնք կապված են «երեխայի կարիքների հետ այլ մարդկանց հետ շփվելու, նրանց գնահատման և հաստատման, ուսանողի ցանկությունների հետ որոշակի տեղ զբաղեցնել իրեն հասանելի սոցիալական հարաբերությունների համակարգում»;
- դրդապատճառներ, որոնք անմիջականորեն կապված են ուսումնական գործունեության հետ կամ «երեխաների ճանաչողական հետաքրքրություններին, ինտելեկտուալ գործունեության անհրաժեշտությանը և նոր հմտությունների, կարողությունների և գիտելիքների ձեռքբերմանը» [4; էջ 23-24]:

Դպրոցին պատրաստ երեխան ցանկանում է սովորել և՛ այն պատճառով, որ նա ցանկանում է որոշակի դիրք գրավել մարդկային հասարակության մեջ, այն է՝ այնպիսի դիրք, որը բացում է հասունության աշխարհը, և այն պատճառով, որ նա ունի ճանաչողական կարիք, որը չի կարող բավարարել տանը: Այս երկու կարիքների միաձուլումը նպաստում է շրջակա միջավայրի նկատմամբ երեխայի նոր վերաբերմունքի առաջացմանը, որը կոչվում է Բոժովիչ Լ.Ի. «աշակերտի ներքին դիրքը» [3; էջ 35]: Այս նորագոյացությանը Լ. Ի. Բոժովիչը մեծ նշանակություն է տվել՝ հավատալով, որ «աշակերտի ներքին դիրքը» կարող է ծառայել որպես դպրոցական պատրաստության չափանիշ:

Պետք է առանձնացնել և դիտարկել դպրոցական հոգեբանական պատրաստվածության հիմնական բաղադրիչները:

Ֆիզիկական պատրաստվածություն. «Ֆիզիկական զարգացում» և «ֆիզիկական պատրաստվածություն» հասկացությունները հաճախ շփոթվում են, ուստի հարկ է նշել, որ ֆիզիկական պատրաստվածությունը ֆիզիկական պատրաստվածության արդյունք է, որը ձեռք է բերվում շարժիչ գործողություններ կատարելիս, որոնք անհրաժեշտ են մարդուն տիրապետելու կամ որոշակի գործունեության

իրականացման համար: Օպտիմալ ֆիզիկական պատրաստվածությունը կոչվում է ֆիզիկական պատրաստվածություն [10]:

Ծնողներն ու ուսուցիչները, իհարկե, հետաքրքրված են երեխայի դպրոցական հաջողություններով: Այս հաջողությունները մեծապես կախված են համակարգված ուսուցման մարմնի պատրաստվածությունից, մտավոր գործընթացների պատրաստությունից և անհատի պատրաստվածությունից: Մարմնի պատրաստվածությունը որոշվում է մորֆոլոգիական և ֆունկցիոնալ զարգացմամբ: Եթե երեխան ֆիզիկապես թույլ է, նրա համար դժվար կլինի կեցվածքը պահել զրասեղանի մոտ նստած, դժվար կլինի դասին աշխատել արագ հոգնածության պատճառով: Գրելու յուրացման համար կարևոր է փոքր մկանային խմբերի զարգացումը: Բացի այդ, երեխան պետք է ունենա նաև մեծ մկանային խմբեր, վազքի, ցատկելու, մագլցելու, նետելու և այլնի հիմնական շարժիչ հմտություններ: Դա կօգնի նրան կառավարել իր մարմինը՝ մասնակցելով խաղերին, մրցումներին, ընկերների հետ շփվելով [8; էջ 189]:

Մոտիվացիոն պատրաստակամություն. Մոտիվացիոն պատրաստակամությունը ենթադրում է վերաբերմունք կրթական գործունեությանը որպես սոցիալապես կարևոր հարցի և գիտելիքներ ձեռք բերելու ցանկություն: Այս դրդապատճառների առաջացման նախադրյալը երեխաների դպրոց գնալու ընդհանուր ցանկությունն է և հետաքրքրասիրության զարգացումը [2; էջ 471]:

Որպեսզի երեխան հաջողությամբ սովորի, նա, առաջին հերթին, պետք է ձգտի նոր դպրոցական կյանքի, «լուրջ» ուսման, «պատասխանատու» հանձնարարությունների: Նման ցանկության առաջացման վրա ազդում է սերտ մեծահասակների վերաբերմունքը ուսմանը որպես կարևոր բովանդակալից գործունեության, շատ ավելի նշանակալի, քան նախադպրոցական երեխայի խաղը: Ազդում է նաև այլ երեխաների վերաբերմունքը, փոքրերի աչքում նոր տարիքային մակարդակ բարձրանալու և մեծերի հետ դիրքերում հավասարվելու հենց հնարավորությունը: Երեխայի՝ սոցիալական նոր դիրք զբաղեցնելու ցանկությունը հանգեցնում է նրա ներքին դիրքի ձևավորմանը:

Բացի ուսումնական գործընթացին որպես ամբողջություն վերաբերմունքից, դպրոց ընդունվող երեխայի համար կարևոր է վերաբերմունքը ուսուցչի, հասակակիցների և իր նկատմամբ: Նախադպրոցական տարիքի ավարտին պետք է ձևավորվի երեխայի և մեծահասակների միջև հաղորդակցության այնպիսի ձև, ինչպիսին է արտաիրավիճակային-անձնական հաղորդակցությունը [7; էջ 39]: Չափահաս մարդը դառնում է անվիճելի հեղինակություն, օրինակելի օրինակ: Հաղորդակցությունը հեշտացվում է դասի իրավիճակում, երբ բացառվում են անմիջական հուզական շփումները, երբ չես կարող խոսել կողմնակի թեմաների մասին, կիսվել քո փորձով, բայց կարող ես պատասխանել տրված հարցերին և գործի վերաբերյալ հարցեր տալ միայն ձեռքը բարձրացնելուց հետո: Երեխաները, ովքեր պատրաստ են այս հարցում դպրոցական ուսմանը, հասկանում են կրթական հաղորդակցության կանոնները և համարժեք կերպով, ենթարկվելով դպրոցի կանոններին, վարվում են դասարանում:

Անձնական պատրաստակամությունը դպրոցին ներառում է նաև որոշակի վերաբերմունք սեփական անձի նկատմամբ: Արդյունավետ ուսումնական գործունեությունը ենթադրում է երեխայի համարժեք վերաբերմունք իր կարողություններին, աշխատանքի արդյունքներին, վարքագծին, այսինքն. ինքնագիտակցության զարգացման որոշակի մակարդակ. Երեխայի անձնական պատրաստակամությունը դպրոցին սովորաբար գնահատում են նրա պահվածքով խմբային դասերին և հոգեբանի հետ զրույցի ժամանակ [5; էջ 211]:

Մտավոր պատրաստվածություն. Մտավոր պատրաստվածությունը ճանաչողական գործընթացների զարգացման բավական բարձր մակարդակի ձեռքբերումն է (տարբերակված ընկալում, կամավոր ուշադրություն, իմաստալից մտապահում, տեսողական-փոխաբերական մտածողություն, տրամաբանական մտածողության յուրացման առաջին քայլերը) [1; էջ 520]:

Մինչև ավագ նախադպրոցական տարիքը երեխաները ձեռք են բերում որոշակի հայացք, որոշակի գիտելիքների պաշար, տիրապետում են առարկաների արտաքին հատկությունների ուսումնասիրության որոշ ռացիոնալ մեթոդների: Նախադպրոցական տարիքի երեխաները կարող են հասկանալ ընդհանուր կապերը,

սկզբունքներն ու օրինաչափությունները, որոնք ընկած են գիտական գիտելիքների հիմքում: Մտածողության տրամաբանական ձևը, թեև հասանելի, բայց դեռ բնորոշ չէ նրան: Անգամ ձեռք բերելով ընդհանրացման հատկանիշներ՝ նրա մտածողությունը մնում է փոխաբերական՝ հիմնված առարկաների և դրանց փոխարինողների հետ իրական գործողությունների վրա: Տեսողական-փոխաբերական մտածողության բարձրագույն ձևերը նախադպրոցական տարիքի երեխայի ինտելեկտուալ զարգացման արդյունքն են:

Դպրոցին ինտելեկտուալ պատրաստվածությունը ենթադրում է նաև երեխայի մոտ որոշակի հմտությունների ձևավորում: Առաջին հերթին դրանք ներառում են ուսումնական առաջադրանքն առանձնացնելու և այն գործունեության ինքնուրույն նպատակի վերածելու կարողություն: Նման գործողությունը պահանջում է, որ դպրոց ընդունող երեխան կարողանա զարմանալ և փնտրել իր նկատած առարկաների նմանությունների ու տարբերությունների, դրանց նոր հատկությունների պատճառները [5; էջ 200]:

Պետք է զարգացած լինի հետաքրքրասիրությունը, զգայական զարգացման նոր, բավականաչափ բարձր մակարդակ սովորելու ցանկությունը, ինչպես նաև փոխաբերական ներկայացումները, հիշողությունը, խոսքը, մտածողությունը, երևակայությունը, այսինքն՝ բոլոր մտավոր գործընթացները [9; էջ 320]:

Զգացմունքային պատրաստվածություն. Կամային պատրաստակամությունը երեխայի կարողությունն է՝ գործելու մոդելին համապատասխան և վերահսկողություն իրականացնելու՝ դրա հետ համեմատելով որպես ստանդարտ (մոդելը կարող է տրվել մեկ այլ անձի գործողությունների կամ կանոնի տեսքով) [2; էջ 365]:

Զգացմունքային-կամային պատրաստակամությունը համարվում է ձևավորված, եթե երեխան կարողանում է նպատակ դնել, որոշում կայացնել, ուրվագծել գործողությունների ծրագիր, ջանքեր գործադրել դրա իրականացման համար, հաղթահարել խոչընդոտները, զարգացնում է հոգեբանական գործընթացների կամայականությունը:

ներդաշնակեցման պայման, և՛ անհատի նպատակներին հասնելու միջոց է, և՛ նրա կենսակերպ:

Պատրաստվածության այս բաղադրիչը ներառում է երեխաների մոտ անպիսի որակների ձևավորում, որոնց շնորհիվ նրանք կարող էին շփվել այլ երեխաների, ուսուցիչների հետ: Երեխան գալիս է դպրոց, դասարան, որտեղ երեխաները զբաղվում են ընդհանուր գործով, և նա պետք է ունենա այլ մարդկանց հետ հարաբերություններ հաստատելու բավական ճկուն ձևեր, նրան անհրաժեշտ է մանկական հասարակություն մտնելու, ուրիշների հետ միասին գործելու կարողություն, զիջել և պաշտպանվել: Այսպիսով, այս բաղադրիչը ներառում է երեխաների մոտ ուրիշների հետ շփվելու անհրաժեշտության զարգացումը, մանկական խմբի շահերին և սովորույթներին ենթարկվելու կարողությունը, դպրոցական իրավիճակում դպրոցականի դերը հաղթահարելու կարողության զարգացումը [7; էջ 127]:

Եզրակացություն

Գրականության տեսական վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ նախադպրոցական տարիքի երեխաների դպրոցին պատրաստվածության խնդիրը բավականին լայնորեն դիտարկվել է: Այս խնդրի ուսումնասիրությամբ զբաղվել են

մեծ թվով մանկավարժներ և հոգեբաններ՝ Լ. Ս. Վիգոտսկի, Լ. Ի. Բոժովիչ, Ի. Յու. Կուլյազինա, Անաստեզի Ա., Ժիրասեկ Յա. և ուրիշներ:

Ավանդաբար կան դպրոցական հասունության երեք ասպեկտներ՝ ինտելեկտուալ, զգացմունքային և սոցիալական:

Դպրոցական պատրաստվածությունը բազմաբաղադրիչ կրթություն է, որը պահանջում է բարդ հոգեբանական և մանկավարժական հետազոտություն:

Երեխայի ինտելեկտուալ պատրաստակամությունը դպրոցին կայանում է որոշակի հայացքի, հատուկ գիտելիքների պաշարի մեջ, հիմնական օրինաչափությունները հասկանալու մեջ:

Պետք է զարգացնել հետաքրքրասիրությունը, զգայական զարգացման նոր, բավականաչափ բարձր մակարդակ սովորելու ցանկությունը, ինչպես նաև փոխաբերական ներկայացումները, հիշողությունը, խոսքը, մտածողությունը, երևակայությունը, այսինքն՝ բոլոր մտավոր գործընթացները:

Դպրոցին հոգեբանական պատրաստվածության ներքո հասկացվում է երեխայի մտավոր զարգացման անհրաժեշտ և բավարար մակարդակը հասակակիցների խմբում սովորելու պայմաններում դպրոցական ծրագրի յուրացման համար:

Որպես հիմնական եզրակացություն՝ կարելի է ենթադրել, որ երեխայի մոտ առաջին հերթին պետք է դպրոց գնալու ցանկություն առաջանա, այսինքն՝ սովորելու մոտիվացիա: Աշակերտի սոցիալական դիրքը պետք է ձևավորվի՝ նա պետք է կարողանա շփվել հասակակիցների հետ, կատարել ուսուցչի պահանջները, վերահսկել իր վարքը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.,1968. – 310с.
2. Б.С. Волков и Н.В. Волкова "Как подготовить ребенка к школе"

3. Большой психологический словарь [Текст] / под редакцией Б.Г. Мещерякова, В.П. Зинченко. – М.: Прайм-Евроник. – 2003. – 672 с
4. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте [Текст] / Л.И. Божович. – СПб.: Питер, серия «Мастера психологии». – 2008. – 276 с.
5. Божович Л.И. Проблема развития мотивационной сферы ребенка: изучение мотивации поведения детей и подростков [Текст] /Л.И, Божович. – М.: Академия. – 1990. – 289 с.
6. Венгер Л.А. Готов ли ваш ребенок к школе. – М., 1994. – 240с.
7. Виноградова Н.Ф. Современные подходы к реализации преемственности между дошкольным и начальным звеньями системы образования // Начальная школа. 2000. № 1. С. 7 — 12.
8. Гранатов Г.Г. Метод дополнительности в развитии понятий (педагогика и психология мышления). Магнитогорск, 2000. С. 1.
9. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI в. М. 1997.
10. Готовность к школе /Под ред. И.В. Дубровинкой/ Москва. 1995 г.